เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

ทุกข์เพื่อชัยชนะ

การที่เราจะหาของดีวิเศษดังจอมปราชญ์ทั้งหลายท่านเสาะแสวงหานั้น ความรู้สึกในแง่ต่าง ๆ ตลอดกิริยาอาการแห่งการกระทำของเรา ต้องผิดปกติธรรมดาทุกอย่าง ไม่เช่นนั้นไม่เจอ จะเป็นนิสัยใดก็ตามนี่เข้าใจว่าต้องมีหนักมือ ถึงจะได้เห็นเรื่องเห็นราวเห็นเคล็ดลับของกิเลสประเภทใดบ้างที่ควรจะทำให้หนักเบามือขนาดไหน

สำหรับเราจะว่าเราหยาบก็ถูก เราก็ยอมรับว่าเราหยาบ เพราะทำอย่างธรรมดาไม่ได้ มันต้องมีความเด็ดขาดเป็นช่วง ๆ ไป ถ้าเป็นอย่างนั้นผลก็ปรากฏ นี่จึงทำให้หยุดไม่ได้ ถ้าทำธรรมดาเหมือนทั่ว ๆ ไปมันไม่ได้เรื่อง ในขั้นสงบมันก็ไม่สงบให้ เราเอาหนักมือเข้าไปมัดมันเข้าไป ๆ จิตก็สงบ ก็แสดงว่ากิเลสนี้รุนแรง ความเพียรไม่รุนแรงไม่ทันมัน มันเป็นเครื่องบอกอยู่ในตัว ขั้นสงบนี้ก็แทบล้มแทบตายมันถึงสงบได้ ขั้นปัญญาก็อีกเหมือนกัน แต่ปัญญานี่คิดว่าจะไม่เหมือนกันทุก ๆ รายไป

อย่างไรก็ตามผู้ปฏิบัติที่จะผ่านพ้นทุกข์ไปได้ ไม่ปรากฏมีปัญหามีเหตุการณ์มีเรื่องอะไรให้ได้ใช้ความคิดความพินิจพิจารณาแก้ไขถอดถอนเลยนั้น เราว่าจะเป็นไปได้ ผู้ไม่มีปัญหาใด ๆ เลยแล้วผ่านไปเรื่อย ๆ นี่ นอกจากขิปปาภิญญาผู้ที่รู้ได้เร็วอันนั้นยกไว้ แต่ธรรมดาทั่ว ๆ ไปนี้ยังไงก็จะต้องเจอ ปัญหาที่จะให้ขุดให้ค้นให้ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไปหลายแง่หลายกระทง จนเป็นเหมือนธรรมจักรมันถึงเป็นไปได้ นั่นละขั้นปัญญาล้วน ๆ แล้วต้องเป็นอย่างนั้น

สมาธิก็ต้องมีสติบังคับ ไม่มีสติเผลอเมื่อไรจิตต้องปรุงออกเมื่อนั้น ความปรุงออกของจิตนั้นแลเป็นภาพเป็นเรื่องราวหลอกเจ้าของให้หลงเพลินไปตามเงานั้น ตัวจริงมันปรุงอยู่ภายในจิต แต่เงามันออกแสดงหลอกตัวเองอยู่ภายนอกแล้วก็เพลินไปตามเงานั้นเสีย นี่ร้อยทั้งร้อยต้องเป็นอย่างนี้ด้วยกัน ผู้ปฏิบัติถ้าไม่ทราบอย่างนี้แล้วจิตจะหาความสงบไม่ได้ ต้องสังเกต

จิตถ้าเรามีสติอยู่ขณะที่จิตจะปรุงมันจะมีลักษณะดัน ๆ ออกมาแล้วก็ปรุงแย็บออกมา แต่ทีนี้มันรู้ไม่ได้เพราะมันออกเวลาเผลอ ตอนนั้นไม่มีสติมันปรุงแบบไหนเราก็ไม่รู้ รู้แต่มันออกเป็นเรื่องเป็นราวไปแล้ว แล้วก็หลงเรื่องราวหลงเงามันไป เป็นเรื่องเป็นราวเป็นแถวเป็นแนวไม่มีสิ้นสุดยุติ เรื่องนี้ต่อเรื่องนั้น ๆ ก็เพราะเรื่องสังขารมันปรุงติดปรุงต่อปรุงไปเรื่อย ๆ คิดอยู่ไม่หยุดไม่ถอย หลงไปตามเงานั้นเป็นเรื่องเป็นราวไปเลย ว่านั่งภาวนามันนั่งหลงอารมณ์ไม่ใช่นั่งดูจุดของมันที่จะแสดงอารมณ์ออกมาจะแสดงเหตุออกมา แสดงเรื่องแสดงราวออกมา

สติไม่มีอยู่ที่นั่นจิตจะหาความสงบอย่างไรได้ ให้พากันเข้าใจให้ดีตรงนี้ เป็นอย่างนั้นแท้ ๆ ไม่สงสัย นี่เคยเป็นมาแล้วรู้อยู่แล้ว ไม่รู้แล้วเอามาพูดได้อย่างไร

ขั้นสงบ จะทำจิตให้สงบต้องจดจ่ออยู่ตรงที่มันปรุง การคิดปรุงนั้นคือความยุแหย่ก่อกวนตัวเองนั่นแล สติเป็นเครื่องรับรู้อยู่กับจิตที่มีสิ่งที่พาให้ปรุงให้คิดต่าง ๆ ให้รู้อยู่ตรงนั้น ไม่ต้องไปคาดไปหมายอะไรเหมือนโลกอันนี้ไม่มี มีเฉพาะความรู้จ้อกันอยู่ตรงนั้นเท่านั้น มันจะปรุงเรื่องอะไรขึ้นมาจดจ่อกันอยู่ตรงนั้น หรือคำบริกรรมก็ให้รู้อยู่กับคำบริกรรม ปรุงเป็นคำบริกรรมไม่จัดว่าเป็นสังขารส่วนสมุทัย เป็นฝ่ายมรรคผิดกัน เพราะความปรุงอันนี้ไม่ใช่ปรุงเพื่อความฟุ้งซ่าน ปรุงเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นเรื่องเป็นราวที่จะให้เกิดความฟุ้งซ่าน

ธรรมไม่ใช่พาให้คนฟุ้งซ่าน แต่โลกคืออารมณ์ของโลกนั้นมันพาให้ฟุ้งซ่าน ถ้าจิตคิดไปในทางโลกสงสารมันก็เป็นสมุทัย คิดเท่าไรไม่มีสุดมีสิ้นไม่มีอิ่มพอ คิดไปเรื่อยปรุงไปเรื่อย หลอกไปเรื่อย วันนี้ก็เป็นอย่างนี้ทั้งวันทั้งคืนจนกระทั่งหลับไปก็เป็นอยู่อย่างนั้น เลยไม่ได้ผลประโยชน์อะไร เราตั้งใจมาหาผลหาประโยชน์ สติตั้งลงให้ดีกำหนดดูที่จุดนั้น ถ้าเป็นคำบริกรรมก็ให้รู้อยู่กับคำบริกรรม นี่ในขั้นเพื่อความสงบให้ทำอย่างนี้

ผู้ที่มีความสงบพอสมควรแล้วก็ควรจะหาอุบายคิดในแง่ปัญญา โดยยกอาการแห่งร่างกายจะเป็นอาการใดก็ตาม ฝ่ายรูปก็มีหลายอาการถึง ๓๒ อาการ เวทนา สุข ทุกข์ เฉย ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจก็มี จะคิดในแง่ใดให้เป็นปัญญาก็คิด จิตสงบตัวคือกิเลสสงบตัว กิเลสรวมตัวเข้ามาจิตจึงได้รับความสงบ ไม่คว้าโน้นคว้านี้เหมือนอย่างจิตธรรมดาที่หาความสงบไม่ได้ เมื่อจิตมีความสงบแล้วพอเป็นบาทเป็นฐานหรือเป็นปากเป็นทางที่จะให้ได้หายใจ พอมีความสะดวกสบายบ้าง เพราะความไม่สงบของจิตนั้นก็คือความฟุ้งซ่านวุ่นวาย ก่อกวนตัวเองด้วยเรื่องต่าง ๆ อยู่ทั้งวันทั้งคืน เอายาพิษป้อนเข้ามา ๆ สู่ใจ ผลที่ได้รับจึงมีแต่ความทุกข์ความลำบากเจือกับความกระวนกระวายส่ายแส่ ต้อนเข้ามาให้เห็น เมื่อจิตมีความสงบย่อมเย็น ความคิดเหล่านี้ก็จางไป ๆ เมื่อเราทราบอย่างนั้นแล้วก็ให้มีสติเพิ่มตัวขึ้นไป

เมื่อมีความสงบพอสมควร ถึงวาระที่ควรจะพิจารณาทางด้านปัญญาก็พิจารณา จะนำสิ่งภายนอกมาพิจารณาก็ได้ดังที่เคยพูดแล้วไม่ผิด เป็นรูปหญิงรูปชายรูปสัตว์รูปบุคคลอะไรก็ตาม ภายนอกภายในเทียบเคียงกันให้ได้ทุกสัดทุกส่วนในเรื่องความปฏิกูลโสโครก เรื่องความตาย ความแปรสภาพความสลายลงไปแห่งร่างกายของเขาของเรา จิตมันหมุนติ้ว ๆ อยู่นั้นทำงานอยู่นั้น พิจารณาใคร่ครวญอยู่นั้นปัญญา สติต้องแนบ สติเป็นยาประจำบ้านเว้นไม่ได้สติปราศจากไม่ได้ไม่ว่างานชิ้นใดสติจะต้องแนบอยู่เสมอ งานสมถะคือความสงบก็มีสติจึงจะเป็นความสงบได้ งานวิปัสสนาก็มีสติถึงจะพิจารณาได้อย่างชัดเจนคล่องแคล่วว่องไว ถ้าสติไม่มีก็กลายเป็นสัญญาไปเสีย

ในเบื้องต้นปัญญามักจะเป็นสัญญาเพราะเรายังไม่เห็นเหตุเห็นผลพอที่จะให้เกิดความกระหยิ่ม หรือเกิดความพออกพอใจในผลที่เกิดขึ้นแล้วและผลที่ยังไม่เกิด ก็ต้องเสาะแสวงหาด้วยความพากเพียรโดยทางปัญญา เมื่อยังไม่เห็นผลอย่างนี้ปัญญาก็มักจะกลายเป็นสัญญาไป จึงต้องได้บังคับบัญชาด้วยสติ พิจารณาสิ่งใดให้ดูสิ่งนั้น ใคร่ครวญสิ่งนั้น คลี่คลายดูสิ่งนั้นด้วยเจตนาให้เห็นอย่างชัดเจนโดยลำดับ ๆ พอมีเงื่อนพอจะถอดถอนสิ่งใดได้ กิเลสตัวใดได้แล้ว มันก็เห็นผลขึ้นมาภายในจิตใจของเจ้าของเอง แล้วต่อจากนั้นปัญญาก็เป็นปัญญาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นปัญญาล้วน ๆ สัญญาเข้าแทรกไม่มีเลย ถ้าถึงขั้นนั้นแล้วก็ไม่เป็นไร

เบื้องต้นที่จะพิจารณาให้เป็นความสงบ ให้เป็นปัญญานี่มันลำบาก อย่าเอาความลำบากที่กล่าวมาเหล่านี้ไปเป็นอุปสรรคเครื่องกีดขวางตัวเอง งานที่ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็เพราะกลัวว่าลำบากนั่นเอง จากนั้นก็ขี้เกียจอ่อนแอไปเสียเลยไม่ได้เรื่องได้ราว มีแต่อารมณ์ของโลกมาเต็มหัวใจ เราก็ควรจะเห็นโทษของมันแล้ว อยู่กับโลก คละเคล้ากันมาตั้งแต่วันรู้จักเดียงสาภาวะ เรื่องสัญญาอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโลกก็ควรจะเห็นโทษของมัน

คำว่าความเพียรถ้าไม่มีสติมันเป็นโมฆะไปหมด สติเป็นของสำคัญในประโยคแห่งความเพียรไม่ว่าจะเดินจงกรม ไม่ว่าจะนั่งสมาธิภาวนาแบบไหนสติต้องมี นั่งอยู่ท่าไหนเพื่อความสงบหรือเพื่อปัญญา จะต้องมีสติเป็นนายบังคับเป็นผู้ควบคุมอยู่เสมอ นี่ละวิธีการที่จิตจะได้ผล ถ้าปราศจากสติแล้วไม่ได้เรื่อง นี่ก็เข้าใจว่าเป็นอย่างนั้นผู้ปฏิบัติทั้งหลายจึงไม่ปรากฏผลเป็นที่พอใจเป็นลำดับ ๆ ไป เพราะไม่มีสติ สติอ่อน ถ้าสติอ่อนแล้วก็อย่างว่า.... เหตุใดจึงอ่อนก็เพราะการเสริมสติมีกำลังน้อยไม่ค่อยสืบต่อกัน

สติเป็นสิ่งที่แก่กล้าสามารถได้เช่นเดียวกับปัญญา ปัญญาก็ล้มลุกคลุกคลานทีแรกเพราะยังไม่เห็นผลที่เกิดขึ้นจากปัญญา แต่พอปรากฏผลขึ้นมาเป็นลำดับลำดาแล้วปัญญาก็เป็นปัญญา ตั้งหน้าตั้งตาขุดค้นพินิจพิจารณา จนเกิดความติดอกติดใจเกิดความเพลิดเพลินในการพิจารณา ดังที่กล่าวไว้ในสังโยชน์เบื้องบนว่าอุทธัจจะ ความเพลินในการพิจารณาเกินตัวก็เรียกว่าเป็นสังโยชน์อันหนึ่ง มันไม่พอดี อุทธัจจะความฟุ้งของจิตคือค้นอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ใช่อุทธัจจะกุกกุจจะในนิวรณ์ ๕ ซึ่งมีอยู่ในสามัญชนทั่วไป ผิดกันตรงนี้ อันนั้นไม่เกี่ยวกับเรื่องโลกสงสารใด ๆ ภายนอก มีตั้งแต่หมุนติ้วอยู่ภายในวงขันธ์นี้ด้วยปัญญา พิจารณาโดยทางไตรลักษณ์ ความเกิดความดับของความปรุงความคิดของตัวเอง แก่กล้าไปอย่างนั้น สติก็แก่กล้าได้ ปัญญาก็แก่กล้าได้

ไม่เคยคิดเคยนึกตั้งแต่พอรู้สึกตัวตื่นนอนขึ้นมานี้ สติกับปัญญาหมุนติ้วอยู่กับงานนั้นตลอดไป อย่างนี้เราก็ไม่เคยเห็นไม่เคยคาดคิดไว้ แต่ก็ปรากฏได้เป็นเช่นนั้นแล้ว ตั้งแต่ขณะตื่นทีแรกจนกระทั่งถึงขณะหลับ เราได้เผลอเวลาใดบ้าง เผลอที่ตรงไหนมีไหม ไม่ปรากฏเลย

นั่นฟังซิสติถ้าไม่แก่กล้าได้ทำไมจะไม่มีเผลอ ไม่ได้ตั้งท่าตั้งทางเพื่อจะไม่ให้เผลอสตินะ มันเป็นสติอัตโนมัติจะเผลอได้ยังไง เมื่อถึงขั้นสติปัญญาอัตโนมัติแล้วเป็นอย่างนั้น ในครั้งพุทธกาลท่านว่าเป็นมหาสติมหาปัญญา

พ่อแม่ครูจารย์ท่านเคยพูดเสมอ ฝึกสติให้เป็นมหาสติซี ฝึกปัญญาให้เป็นมหาปัญญา ไม่อย่างงั้นมันจะทันกลมายาของกิเลสเหรอ กิเลสมันสั่งสมตัวมันมากี่ภพกี่ชาติกี่กัปกี่กัลป์ภายในหัวใจ จนมองดูที่ไหนไม่เห็นมีธรรมแทรกเลย มีแต่กิเลสล้วน ๆ เต็มอยู่ภายในหัวใจ มันมีกำลังมากขนาดนั้นแหละกิเลส เมื่อสติปัญญาของเราไม่เพียงพอจะไปปราบกิเลสได้ยังไง เพราะฉะนั้นจงสั่งสมอบรมสติปัญญาขึ้นให้เพียงพอกับกำลังของกิเลส ให้เหนือกำลังของกิเลส เมื่อกำลังของสติปัญญาเพียงพอแล้ว เหนือกำลังของกิเลสแล้ว ไม่ว่ากิเลสประเภทใดจะเหนือสติปัญญาไปไม่ได้ จะต้องถูกทำลายไปหมด

ท่านพูดเด็ดมากเพราะนิสัยของพ่อแม่ครูจารย์มั่นเป็นนิสัยอาชาไนย มีความองอาจกล้าหาญคล่องแคล่วว่องไว พูดตรงไปตรงมาตามนิสัยของท่านที่เป็นคนจริงจัง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมอะไรกับผู้ใด แต่กับกิเลสนั้นท่านฉลาดมาก กิเลสมีเล่ห์เหลี่ยมยังไงท่านต้องแก้ตามเล่ห์เหลี่ยมของกิเลสด้วยอุบายของท่านเอง เราเป็นนักปฏิบัติก็ต้องเป็นอย่างนั้น

พยายามให้เห็นมหาสมบัติภายในจิตของตน เวลานี้จิตกำลังถูกกิเลสรุมล้อมอยู่เต็มหมดภายในจิตจนหาดูจิตภายในตัวจริง ๆ ไม่เจอ มีแต่เรื่องของกิเลสล้อมไปหมด ผุดออกมาขณะใด ปรุงออกมาขณะใด คิดออกมาขณะใด มีแต่เรื่องของกิเลสออกมาทั้งนั้นเรื่องของอรรถของธรรมไม่มี นี่เวลากิเลสมันหนามีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้นแหละ ขยับตัวออกมาจากใจนั่นแหละ คือความคิดปรุงต่าง ๆ มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้น เพราะสติปัญญายังไม่มี

ด้วยเหตุนี้จึงต้องพยายามฝึกสติปัญญาอย่างเอาจริงเอาจังให้ทันกับกำลังของกิเลส ทนไปไม่ได้สติเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมหรือบำรุงรักษาอยู่เสมอ จะต้องมีความแก่กล้าสามารถขึ้นโดยลำดับ ปัญญาอย่าเข้าใจว่าจะเกิดขึ้นมาเองเฉย ๆ โดยไม่ได้ใช้อุบายหรือไม่บังคับให้คิด แม้จะมีสมาธิขั้นใดก็มีเถอะ อันนี้มีความเข้าใจผิดกันอยู่มากในวงปฏิบัติทั้งหลายเราได้เคยอ่านในหนังสือ เมื่อมีสมาธิแล้วปัญญาเกิดเอง ว่าอย่างนี้ สำคัญที่เมื่อมีสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดเอง มันเกิดเองได้อย่างไร

เราก็เป็นนักปฏิบัติผู้หนึ่ง เมื่อได้ประจักษ์กับตัวเองแล้วใครจะมาโกหกได้เหรอ มันติดจมอยู่ในสมาธิมากี่ปีจนพ่อแม่ครูจารย์ขนาบใหญ่โต ไล่ออกจากสมาธิ ถึงได้นำไปพินิจพิจารณาแล้วจากนั้นก็เริ่มออกทางด้านปัญญา ทีนี้เมื่อจิตมันพร้อมตัวอยู่แล้วที่จะเป็นเครื่องหนุนปัญญาคือสมาธิความแน่นหนามั่นคงของจิตมันพอตัวของมันแล้ว ไม่ได้หิวได้โหยกับเรื่องอะไร มีความเอิบอิ่มอยู่ภายในความสงบของตัวเอง แม้จะปรุงจะคิดเรื่องอะไรอยู่ก็ตาม ฐานแห่ง

ความสงบเย็นนั้นไม่เคยละตัวเองเลย เป็นพื้นฐานแน่นหนามั่นคงอยู่กับตัวเอง นี่เรียกว่าจิตเป็นสมาธิโดยแน่นอน แล้วปัญญาเกิดได้เมื่อไร ไม่เห็นปัญญาเกิด

เข้าที่ภาวนานี้นั่งอยู่ที่ไหนก็ตามเพราะความชำนาญ พอกำหนดให้จิตหยุดคิดหยุดปรุงพอกำหนดเท่านั้นมันลงได้เร็วไม่กี่นาทีแหละเพราะความชำนาญ พอลงไปนั้นก็เหลือแต่ความรู้เด่นอยู่อันเดียวไม่มีสองกับสิ่งใดเลย เหลือแต่รู้เท่านั้น สุดท้ายก็ติดความรู้อันนั้น เสกสรรความรู้อันนั้นว่านี้แหละผู้จะเป็นนิพพานก็คือตัวนี้ เลยจ่ออยู่แต่อันนั้นเสียเลยไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร หาทราบไม่ว่าผู้รู้ที่ดิ่งหรือแน่วอยู่นั้นน่ะมันมีอะไรฝังจมอยู่ภายในจิตนั้นน่ะเราไม่ได้คิดมันมีความเกี่ยวโยงกับสิ่งใดบ้าง เราไม่เห็นเพราะปัญญาไม่มี

พอออกทางด้านปัญญา พอปัญญาออกก้าวเดินเท่านั้นก็มองเห็นสิ่งนั้นมองเห็นสิ่งนี้เกิดสะดุดใจขึ้นมาในแง่นั้นในแง่นี้แห่งธรรมทั้งหลาย ก็ตามกันไปเรื่อยพิจารณากันไปเรื่อยแล้วกิเลสก็ค่อยหลุดลอยไปเรื่อย ๆ อ้าว เป็นอย่างนี้ อ้าว ๆ แล้วกันเป็นอย่างนี้เหรอ นั่น เห็นคุณค่าละที่นี่ เห็นคุณค่าของปัญญา จากนั้นปัญญาก็ก้าวเดิน ยิ่งเห็นเหตุเห็นผลชัดเจนไปโดยลำดับเท่าไรก็ยิ่งมีความขยันหมั่นเพียรในอันที่จะพิจารณา สุดท้ายก็มาตำหนิสมาธิว่ามานอนตายอยู่เฉย ๆ ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร นี่มันก็ไม่พอดีนักปฏิบัติเรา

แต่อย่างไรก็ตามอย่าลืมว่าสมาธินั้นจะมีถึงขั้นใดภูมิใดก็ตาม ถ้าไม่ใช้ปัญญาให้เกิดปัญญาขึ้นมา ไม่บังคับให้พินิจพิจารณาแล้วปัญญาจะไม่เกิด ถ้าปัญญาเกิดเองแล้วผู้ปฏิบัติทางสมาธิเรียกว่าสมบูรณ์เต็มที่ของสมาธิแล้วมันก็ต้องเกิดปัญญาเอง แต่นี้ไม่เห็นมีอะไรเกิดทำสมาธิมันก็มีแต่สมาธิ ทำเพื่อความสงบก็มีแต่ความสงบ ทำวิปัสสนาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงก็ต้องค้นคว้าจึงจะเป็นวิปัสสนา ความรู้แจ้ง แปลตามศัพท์ รู้แจ้งด้วยปัญญา ไม่ควรจะนอนใจอยู่เฉย ๆ

จะเป็นความสงบขั้นใดก็ตามควรแก่ปัญญาขั้นนั้น ๆ เป็นลำดับ นี่เป็นทางที่ถูกเป็นทางที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับผู้ปฏิบัติ ไม่ทำให้เสียเวล่ำเวลาว่าเราทำอย่างนี้ถูกหรือไม่ถูก มีครูมีอาจารย์คอยแนะวิธีการให้ทราบแล้วมันก็ควรจะดำเนินไปได้อย่างสะดวกสบาย เพราะไม่มีอะไรสงสัย ผู้เทศน์ก็ไม่สงสัย ผมพูดตามความจริงผมไม่ได้สงสัยในการสอนหมู่เพื่อน เพราะได้ผ่านมาอย่างนั้น เป็นอย่างนั้น ทั้งฝ่ายเหตุก็ประจักษ์ใจมาโดยลำดับ ฝ่ายผลก็ประจักษ์ใจโดยลำดับ

อย่างขณะที่พูดว่าตั้งแต่ตื่นขึ้นมาสติกับปัญญาหมุนตัวเป็นเกลียวอยู่กับงาน คือการถอดถอนกิเลส ด้วยการค้นคว้าคุ้ยเขี่ยทุกสิ่งทุกอย่างตามแต่อุบายของสติปัญญาที่จะหมุนไปตามกิเลสอันเป็นกลไกหนึ่งของสติปัญญา จนกระทั่งถึงขณะหลับได้ทบทวนตัวเอง มันมีเผลอเวลาไหนบ้างไหมตั้งแต่ขณะตื่นนอนขึ้นมา มันก็มีแต่หมุนติ้ว ๆ อยู่กับงานนี้ตลอดไปจน

กระทั่งหลับไม่มีปรากฏว่ามันเผลอที่ตรงไหน นั่นฟังซิ นี่มันก็เป็นเองอยู่แล้วนี่จึงได้นำมาพูดให้ฟัง

แต่ไม่ได้หมายถึงว่าท่านทั้งหลายมายึดนี้เอาไปเป็นสัญญาอารมณ์ หรือถือเอาไปทุกกระเบียด ไม่ใช่อย่างนั้น เป็นอุบายวิธีอันหนึ่งหรือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะพอไต่เต้าไปด้วย แม้จะไม่เป็นเช่นนั้นทุกกระเบียดก็ตาม ขอให้เป็นแบบลูกศิษย์มีครู เพราะการพูดนี้พูดตามหลักความจริงของสติปัญญาที่เคยล้มลุกคลุกคลานมาแล้ว แต่ตั้งตัวตรงแน่วหรือหมุนติ้ว ๆ ไปโดยไม่เผลอเนื้อเผลอตัว มีแต่ปราบปรามกิเลสประเภทต่าง ๆ โดยไม่หยุดไม่ถอย นี่ละสติก็ดี ปัญญาก็ดีเมื่อได้รับการอบรมอยู่เสมอไม่หยุดไม่ถอย ต้องเป็นอย่างนี้จนได้

ฉะนั้นขอให้ทุกท่านพยายามขุดค้นลงไป ของวิเศษอยู่ภายในจิตนี้แหละ จิตดวงนี้แหละเป็นจิตที่วิเศษ เวลานี้จิตดวงนี้เป็นจิตที่ต่ำช้าเลวทรามหาคุณค่าไม่ได้ เพราะกิเลสซึ่งเป็นของต่ำช้าเลวทรามครอบจิต จึงเป็นจิตที่หาคุณค่าไม่ได้ จึงต้องชำระออกด้วยความขยันหมั่นเพียร อุบายสติปัญญาของใครมีอย่างไรให้นำมาใช้ เราอย่าหวังคอยเอาแต่ครูบาอาจารย์ทุกแง่ทุกมุมไปในแง่ต่าง ๆ อุบายของสติปัญญาที่ท่านสอนเราคิดเอาได้โดยลำพังเรานั้นแหละกินไม่หมดถ้าเราคิดได้เอง ท่านบอกแต่วิธี ยื่นให้เป็นชิ้นเป็นอันแล้วเราไปตีแผ่ออกให้ได้หลายแง่หลายแขนง นั่นจึงเป็นสมบัติของเราแท้

หากจะพิจารณาอสุภะก็เอาซี เอาให้จริง อสุภะมันก็ต้องเป็นเรื่องของปัญญา คลี่คลายดู เที่ยวกรรมฐานตั้งแต่ข้างบนศีรษะลงไปถึงพื้นเท้า ฝ่าเท้าขึ้นมาถึงศีรษะรอบด้าน **ตจปริยนฺโต** มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ หุ้มอะไร หุ้มกองปฏิกูลโสโครก ตัวหนังเองก็ปฏิกูล มีผิวนิดหน่อยข้างนอกที่พอดูได้ แล้วก็มีตั้งแต่ขี้เหงื่อขี้ไคลเต็มไปหมด ต้องชะต้องล้างเพราะสกปรกออกมาจากภายใน ต้องชะต้องล้างทุกวันทุกเวลา นี่มันเป็นยังไง **ผู้ใดพิจารณากายชอบกายวิภาค พินิจพิจารณากายแยกขยายกายตามสัดตามส่วนที่มีอยู่ด้วยปัญญาอยู่โดยสม่ำเสมอ ผู้นั้นละจะก้าวไปได้เร็ว แล้วถือเป็นจุดสำคัญแห่งสนามรบด้วย กายคตาสติเป็นของสำคัญ** ในเมื่อจิตยังติดอยู่ในเนื้อในกายแล้ว กายนี้เป็นของสำคัญที่จะต้องพิจารณาให้รู้ตลอดทั่วถึงด้วยปัญญา

เวลาที่จะทำความสงบก็ไม่ต้องไปคิดไม่ยุ่งกับปัญญา ทำเป็นเหมือนไม่เคยคิดเลย ทำแต่หน้าที่ที่จะให้สงบโดยถ่ายเดียวเท่านั้นไม่ให้ก้าวก่ายกัน เวลาทำใจเพื่อความสงบ พักใจให้สะดวกสบายหายห่วงจากความวุ่นวายทั้งหลาย ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำความสงบอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยไม่เป็นห่วงใยกับเรื่องการพิจารณาทางด้านปัญญาเลยในขณะนั้น จิตได้พักสงบให้เห็นประจักษ์กับตัวเอง พอถอยออกจากนั้นมาแล้วควรแก่การงานที่จะต้องพิจารณา เอ้า ทีนี้

ก้าวทางปัญญาค้นคิดให้โลกธาตุกระเทือนไปหมดนี้เป็นไร สมาธิไม่ต้องไปยุ่งไม่ต้องไปคิดไม่ต้องไปเป็นอารมณ์กับสมาธินั้นเลยในขณะที่เดินปัญญา นั่นเรียกว่าถูกต้อง จะทำหน้าที่ใดให้จริงจังต่อหน้าที่นั้น เหมือนกับน้ำไหลลงช่องเดียวมีกำลังมาก เดี๋ยวจะเป็นห่วงปัญญาเวลานั่งสมาธิ เวลาพิจารณาปัญญาก็จะไปห่วงสมาธิ เลยยุ่งกันไปยุ่งกันมาหาทางไปไม่ได้ถ้าเป็นอย่างนั้น เป็นคนจับจดหาความจริงจังในตัวเองไม่มี จึงต้องให้จริงผู้ปฏิบัติ

เดินจงกรมก็ เอ้า อย่าไปคิดเรื่องอะไรในโลกนี้ ให้เหมือนโลกไม่มี มีแต่ความรู้กับสิ่งเกี่ยวข้องเราอยู่เท่านี้ สิ่งเกี่ยวข้องคืออะไร สิ่งเกี่ยวข้องที่มีอยู่กับตัวเราหนึ่ง สิ่งเกี่ยวข้องคืออารมณ์ต่าง ๆ ที่เรากำลังพินิจพิจารณาหรือกำลังบริกรรมอยู่นั้นหนึ่ง เรียกว่าสิ่งเกี่ยวข้อง รู้เท่านี้ อย่าไปห่วงใยโลกนี้ไม่หายไปไหนแหละ มันมีแต่เรื่องเกิดเรื่องตายทับถมกันอยู่ตลอดเวลามา มันไม่ไปไหนแหละ โลกอันนี้มีแต่เรื่องเกิดเรื่องตายเรื่องสลายพลัดพราก เป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป เราห่วงใยอะไรกับมัน

ร่างกายที่พายืนพาเดินพาหลับพานอนพาขับพาถ่ายกินอยู่ปูบายอยู่ตลอดเวลานี้ มันก็แปรสภาพของมันมาจนขนาดนี้แล้วดูซิ ตั้งแต่ก่อนเป็นเด็ก ๆ ตัวแดง ๆ ตกออกมาจากท้องแม่ทีแรกเป็นยังไง แล้วก็โตขณะนี้ มันโตไปอะไร ความโตนั้น **อนิจฺจ** ก็โตไปด้วย **ทุกฺข** ก็โตไปด้วย **อนตฺตา** ก็โตไปด้วย ความเปลี่ยนแปรสภาพความเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างมันโตไปด้วยกันนั่นแหละ เราจะหาความดิบความดีจากความโตแห่งสังขารนี้ได้ยังไงถ้าไม่เอาความดีจากสติปัญญา

ถ้าสติปัญญาไม่เติบไม่โตไม่เจริญรุ่งเรืองแล้วเราจะหาทางเอาตัวรอดไม่ได้ นอนกอดสังขารตายจมสังขาร แล้วก็เอาสังขารนี้มาก่อกำเนิดเกิดอีกเป็นเรือนร่างแห่งความเกิดแก่เจ็บตายแห่งกองทุกข์ทั้งหลายอยู่อีกตลอดวันยังค่ำคืนยังรุ่ง ตั้งกัปตั้งกัลป์หาที่สิ้นสุดไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นผู้ต้องการจะตัดภพตัดชาติ จึงต้องค้นคว้าต้องพิจารณา ต้องหนักในทางความเพียร

ทุกข์ก็ทุกข์เถอะ เกิดมาในโลกนี้ไม่มีใครเป็นสุขล้วน ๆ มาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งวันตาย มันมีความสุขความทุกข์สับปนกันตลอดมา ทั้งเศรษฐี กุฎุมพี ทั้งคนรู้คนฉลาดจอมปราชญ์ไหนก็ตาม เรื่องสังขารมันไม่ฟังใครทั้งนั้นแหละ คนจนคนมีกองทุกข์เกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์นี้มีอยู่เต็มตัวด้วยกัน เราเคยทุกข์มาแล้วไม่ควรจะย่อท้อในความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบความเพียร ทุกข์อันนี้ทุกข์เพื่อผลอันดี ทุกข์เพื่อความเลิศเลอเพื่อความประเสริฐ ทุกข์เพื่อการถอดถอนกิเลสให้เป็นอิสรภาพภายในจิตใจของตน ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดใน

วัฏสงสาร ทุกข์ขนาดไหนก็ยอมรับ ขอให้มีสติปัญญาศรัทธาความเพียรหมุนไปกับทุกข์เถอะ แต่อย่าไปทนทุกข์อยู่เฉย ๆ อย่างนั้นก็ไม่เกิดประโยชน์

ทุกข์เกิดมากน้อย เอ้า ปัญญาขุดค้นลงไปให้มันเห็นทุกข์เป็นทุกข์ล้วน ๆ เป็นความจริงอันหนึ่งอย่างประจักษ์ใจ กายแต่ละส่วนก็ให้เห็นเป็นความจริงอันหนึ่งแห่งอาการของกายนั้น ๆ จิตก็มีแต่ความรู้อยู่โดยลำพังของตัวเอง ส่วนสัญญามันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นดับไป ๆ ไปหมายนั้นว่าเป็นเรา หมายนี้ว่าของเรา หมายว่านั้นเป็นทุกข์นี้เป็นทุกข์ นี่มันหลอกเรา

เมื่อพิจารณาแยกแยะให้เห็นกายก็สักแต่ว่ากาย เวทนาสักแต่ว่าเวทนาแล้ว จิตจะไม่สักแต่ว่าจิตได้ยังไง สัญญาอารมณ์ความหมายมันก็ดับไป นี่ละการพิจารณาให้มันจริงจังอย่างนี้ นี่ละในวงสติปัฏฐาน ๔ พูดอริยสัจ ๔ ก็ถูก สติปัฏฐาน ๔ ก็ถูก มันถูกอยู่ที่ตัวของเรานี่ เอาให้จริงให้จังเราอย่าลดละท้อถอย

ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อนมากจึงต้องได้ให้การอบรมอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นก็จิตก็เฉื่อยชาไปได้ อบรมปลุกจิตปลุกใจปลุกด้วยความถูกต้องตามอรรถตามธรรม ให้ยึดไปประพฤติปฏิบัติ อย่าลดละความเพียร ง่วงให้ล้างหน้า หาอุบายวิธีดังครั้งพุทธกาลท่านทำ ท่านเขียนไว้ทำไมถ้าไม่เขียนไว้สอนพวกเรา นั่งง่วงให้ลงเดิน เดินมันยังง่วง มีอยู่ในประวัติของสาวกบางองค์ จนกระทั่งลงไปในน้ำ ลงไปในน้ำแค่เข่ายังง่วง ลงไปเรื่อยมันยังง่วง ไปหาหญ้าหาฟางมาจุ่มน้ำพอกบนศีรษะนี้จนหายง่วง พิจารณาธรรมทั้งหลายอยู่นั้นจนได้บรรลุธรรม แน่ะฟังซิ

ความเข้าใจของเราว่าจิตของท่านก้าวขึ้นสู่ภูมิสูงมากแล้ว แต่ความโงกง่วงนั้นมันไม่ไว้หน้าผู้ใด ท่านจึงต้องหาอุบายวิธีด้วยสติปัญญาของท่านเพื่อความพ้นทุกข์อย่างรวดเร็วมาปฏิบัติต่อความง่วงนี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นลงในน้ำ แล้วก็ลงไป ๆ มันก็ยังไม่หายง่วง กระทั่งเอาหญ้าเอาฟางจุ่มน้ำแล้วก็มาพอกบนศีรษะพิจารณาจนบรรลุธรรม นี่หมายถึงธรรมขั้นสูง ภูมิจิตสูง ไม่ท้อถอยในความเพียร แต่ธาตุขันธ์มันอยากหลับอยากนอนโงกง่วง ธาตุขันธ์มันเป็นธาตุขันธ์

ฟังซิพระโสณะท่านประกอบความเพียรจนกระทั่งฝ่าเท้าแตกเหมือนกัน เราเล็งไปในแง่แห่งความเพียรกล้าของท่าน สติปัญญาหมุนตัวเป็นเกลียวไปกับความเพียรนั้นตลอดเวลาเลยลืม เพลิดเพลินไปในการเดินจงกรมจนกระทั่งฝ่าเท้าแตก ที่ว่ามันไม่พอดีนั้นก็คือว่าการค้นการพินิจพิจารณานั้นมันฟุ้งเกินไป ที่เรียกอุทธัจจะ เพลินในการพิจารณาเกินไปไม่เข้าพักในเรือนสมาธิ เมื่อเข้าพักพอสมควรแล้วออกพิจารณา พิจารณาพอสมควรแล้วพัก อย่างนี้เรียกว่าถูกต้อง ไม่ผิด

เหมือนกับคนทำงาน เวลาทำงานก็ตั้งหน้าตั้งตาทำให้จริงให้จัง ให้ได้ผลของงานเป็นลำดับลำดา เมื่ออิดหิวเมื่อยล้าก็มารับประทานอาหารพักผ่อนนอนหลับให้สบาย ไม่เป็นกังวล

กับงานการใด ๆ ทั้งสิ้นในขณะนั้น พักให้สบายจนธาตุขันธ์เพียงพอกับความต้องการแล้ว เอ้า ประกอบการงานอีก นี่จิตก็เหมือนกันความคิดความค้นพินิจพิจารณาต่าง ๆ นั้นเป็นงานของจิต ความคิดความปรุงแม้จะเป็นเรื่องของปัญญาก็เป็นงานของจิต จิตต้องมีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเหมือนกัน จึงต้องเข้าพักสมาธิคือความสงบ หยุดอากัปกิริยาโดยประการทั้งปวง เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ ที่เป็นความสงบอยู่ภายในสมาธินั้น เพียงเท่านั้นก็มีกำลัง

พอถอยออกมาจากนั้นแล้วพิจารณาทางด้านปัญญา มันก็เหมือนมีดที่เราได้ลับหินเรียบร้อยแล้ว เจ้าของก็ได้พักผ่อนนอนหลับรับประทานอาหารจนมีกำลังแล้ว กิเลสตัวนั้น ปัญญาอันนั้นแลฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไปได้อย่างรวดเร็ว ผิดกับที่ยังไม่ได้พักจิตเป็นไหน ๆ เช่นเดียวกับบุคคลที่ได้พักผ่อนนอนหลับสะดวกสบาย มีดก็ลับหินเรียบร้อยแล้ว ไม้ท่อนนั้นแหละฟันลงไป คนคนนั้นแหละ คนคนเก่าที่กำลังอ่อนเปียกอยู่นั้นแหละ พอมีกำลังแล้วฟันไม้ท่อนนั้นชิ้นนั้นขาดสะบั้นไปได้เลย

นี่ท่านว่า **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสสา** ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ก็คือว่าปัญญาอันมีสมาธิเป็นเครื่องหนุน เหมือนกับแม่ครัวจะปรุงอาหารมีเครื่องครัวเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะปรุงให้เป็นอาหารประเภทใดก็ได้ ถ้าไม่ปรุงเครื่องครัวก็ทิ้งไว้นั้น เป็นผักก็ทิ้งไว้นั้น น้ำพริกก็ทิ้งไว้นั้น เนื้อก็ทิ้งอยู่นั้น มันก็เป็นเนื้อเป็นผักอยู่อย่างนั้นจะเป็นแกงได้ยังไง นี่สมาธิก็เป็นสมาธิอยู่อย่างนั้นถ้าไม่ประกอบให้เป็นปัญญา เหมือนกับเครื่องครัวทั้งหลายที่นำมาปรุงอาหาร ถ้าไม่ประกอบให้เป็นอาหารประเภทใดก็ไม่สำเร็จ ก็เป็นเครื่องครัวอยู่นั้นต่อไปก็เน่าเฟะทิ้งไปเลยไม่เกิดประโยชน์

นี่สมาธิก็เหมือนกัน ถ้าใครหลงในสมาธิติดสมาธิก็เหมือนกับเน่าเฟะอยู่ในสมาธิน่ะซิเป็นที่หลุดพ้นที่ตรงไหนสมาธินั้น เป็นแต่เพียงเครื่องหนุนให้จิตใจมีกำลัง จิตใจเมื่อมีสมาธิแล้วมีความอิ่มตัวไม่หิวโหยกับอารมณ์อะไร ควรแก่การพิจารณาได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวนั่นความหมายว่าอย่างนั้น ไม่ใช่สมาธิเป็นธรรมชาติที่ถอดถอนกิเลส มันครอบกิเลสเอาไว้หรือรวมตัวกิเลสเข้ามาสู่จิตหรือเป็นเครื่องหนุนปัญญาให้พินิจพิจารณา

เพราะจิตที่มีความอิ่มตัวด้วยความสงบแล้วย่อมทำงานได้อย่างดี ไม่กลายเป็นสัญญาอารมณ์ไป เหมือนอย่างเรารับประทานอาหารอิ่มหนำสำราญแล้วทำงานก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำเวลาหิวโหยเป็นยังไงคนเรา ทำอะไรจับ ๆ จด ๆ ความโมโหก็เร็ว จิตใจเมื่อไม่มีสมาธิจะพิจารณาทางด้านปัญญาก็เถลไถลเป็นสัญญาอารมณ์ไปตามโลกตามสงสารไปเสีย เลยหาประโยชน์อะไรไม่ได้ เพราะฉะนั้นสมาธิจึงเป็นธรรมสำคัญที่เป็นเครื่องหนุนปัญญา **ปญฺญาปริ**

ภาวิตๆ จิตฺตๆ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก จิตที่ปัญญาได้อบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ

ปัญญาเข้าไปซักฟอกกิเลสที่มีอยู่ในจิต สมาธิไปซักฟอกได้ยังไง หนุนกันไปเป็นลำดับเรื่องของสมาธิเป็นสมาธิ เหมือนกับบันไดขั้นหนึ่งขั้นสองขั้นสามหนุนไปเรื่อย ๆ ศีลก็เป็นขั้นของศีล สมาธิเป็นขั้นของสมาธิ ปัญญาเป็นขั้นของปัญญา หนุนเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายก็ปัญญาเป็นผู้ตัดให้ขาดกระจายไปหมด กิเลสทุกประเภทไม่มีสิ่งใดเหลือเลย นั่นคือคุณค่ามหาศาลเกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติที่สละเป็นสละตายเพื่อผลอันนี้ ความทุกข์ทั้งมวลนั้นก็กลายเป็นปุ๋ยไปเสียให้จิตใจได้มีความเจริญงอกงามเต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือเต็มที่เต็มฐาน ถึงพระนิพพานทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้ตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เอ้า ท่านปัญญาอธิบายให้หมู่เพื่อนฟัง

<u>พูดท้ายเทศน์</u>

อันนี้ก็เหมือนกัน พิจารณากลับไปกลับมาทั้งภายนอกภายในเทียบเคียงให้ได้ทุกสัดทุกส่วน โลกอันนี้กว้างแสนกว้างมันเหมือนกันหมด มันลงใจชัดเจน พอลงใจแล้วมันหายห่วงทันที ความกังวลทั้งหลาย คืออุปาทานซึ่งเป็นเหมือนหอกเหมือนหลาวมันถอนของมันเองจะหนีไปไหนพ้น ธรรมพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นข้าศึกต่ออธรรม พระองค์สอนว่ายังไงให้พยายามทำจิตให้เป็นอย่างนั้น ฝืนบังคับ สิ่งใดที่ฝืนธรรมสิ่งนั้นเป็นกิเลส เอาจนไม่มีอะไรฝืน จิตบริสุทธิ์เต็มที่แล้วไม่มีอะไรฝืน

เอาซิเอาให้จิตบริสุทธิ์ดูซิจะมีอะไรมาฝืนไม่มี เราจึงเห็นได้ชัดว่า อ๋อ ความฝืนทั้งมวลนั้นไม่ว่าหยาบละเอียดเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด พอถึงจิตล้วน ๆ แล้วไม่มีอะไรฝืนนี่ อยู่ก็อยู่ไม่มีอะไรมาดึงมาดูด อันนี้ก็ไม่ไปดูดกับอะไร อะไรก็ไม่มาดูดกับอันนี้ นั่นจึงเป็นอิสระเต็มที่ เหมือนโลกไม่มี ทั้ง ๆ ที่อยู่ในโลกในขันธ์นี่แหละแต่มันเหมือนไม่มี เพราะมันไม่เกี่ยวข้องกันเลย เหลือแต่ความรู้เท่านั้นซึ่งพูดอะไรไม่ถูกแหละ หากแต่เจ้าของไม่สงสัยความรู้อันนั้นเป็นยังไง

ความรู้ที่ไม่ยึดไม่เหนี่ยวไม่เกาะไม่ยุ่งกับอะไร ไม่มีอะไรมากระทบกระเทือน ไม่มีอะไรมาเสียดมาแทง ไม่มีอะไรมากดขี่บังคับ อยู่เป็นเอกเทศของตัวเองตามหลักธรรมชาติอัตโนมัตินั้นเป็นยังไง มันพูดไม่ถูก แต่เจ้าของก็ไม่สงสัย จะเอาอะไรมาดูดเมื่อมันหมดกิเลสแล้ว

เอาให้ได้ซี ให้หนักมืออย่าถอยหลังถ้าเราต้องการพ้นจากทุกข์ เราอย่าเห็นความทุกข์เพราะการประกอบความเพียร การบังคับกิเลสทุกประเภทซึ่งกำลังฝืนธรรม เราฝืนกิเลสเพราะกิเลสฝืนธรรม สู้กัน ทุกข์ก็ทุกข์ตรงนี้ไม่เป็นไร ทุกข์เพื่อชัยชนะไม่เสียหายที่ตรงไหนเลย เอา

ให้จริงให้จัง ตรงนี้ ๆ ละตรงที่จะชนะกันอยู่ตรงนี้อย่าไปหามองไกลนะ กาลโน่นสถานที่นี่นั้นเป็นสถานที่ประกอบความพากเพียรเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การประกอบสมณธรรมต่างหาก แต่สิ่งที่เราจะถอดจะถอนจะฟาดจะฟันมันแท้ ๆ อันเป็นตัวข้าศึกคืออะไร มันอยู่ที่จิต ให้เอาลงที่ตรงนี้อย่าหมุนไปที่อื่น อยู่ที่จิต

รุกฺขมูลเสนาสนํ สถานที่นั่นเป็นที่เหมาะสมในการประกอบความพากเพียร ท่านสอนอย่างนั้น เราจะไปคาดเสียจนลืมเนื้อลืมตัว ลืมกิเลสซึ่งกำลังเหยียบย่ำทำลายจิตนี้มันก็ผิดไป เอาให้จริงจัง จิตถ้าหลุดลอยออกจากสิ่งเหล่านี้แล้ว ก็ไม่ผิดอะไรกับยานเหาะเขาที่อยู่บนอวกาศไม่มีเครื่องดึงดูดอะไร หมด อำนาจของโลกดึงดูดไม่ถึง เรียกว่าอวกาศ ที่นี่อวกาศของจิตของธรรมนี้เป็นอย่างนี้ คืออวกาศของธรรมนี้อยู่กับโลกนี้แหละ คละเคล้ากันอยู่นี้ หากไม่ดูดกับอะไร อะไรไม่มีดึงดูด ขันธ์อยู่กับตัวแท้ ๆ ก็ไม่ดึงดูดกัน ซึ่งแต่ก่อนจิตแบกเอาหมดเลย แบกคนทั้งขี้ คนไม่มีขี้มีเหรอ อุปาทานมันยึดมันถือมันแบกมันหามอยู่นั้น ว่าเป็นเราเป็นของเรา พอพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริงแล้วก็หลุดพ้นไปได้

อย่าฝืนธรรมคล้อยตามกิเลสตรงนี้สำคัญมาก ยากลำบากขนาดไหน เอ้า คืบไปคลานไปอย่าไปถอย ธรรมไปตรงนี้ให้ไปตรงนี้ เอ้า ฝืน ธรรมว่าไม่ให้รักอย่าไปรัก ใจรักก็ฝืนความรัก แก้ไขด้วยเหตุผล มันรักเพราะเหตุอะไร มันเกลียดแก้ความเกลียด มันเกลียดด้วยเหตุผลกลไกอะไร ธรรมไม่ให้เกลียดนี่นะ ก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ

เวลาจิตพุ่งไปตรงกลางตามหลักธรรมชาติของตนเองแล้วความรักก็เป็นกาฝาก ความชังก็เป็นกาฝากคอยกัดจิตนั่นแหละจึงเรียกว่ากาฝาก เหมือนอย่างกาฝากต้นไม้มันเกิดอยู่ในกิ่งไม้ใดก็ตามกิ่งไม้นั้นต้องเป็นอาหารของมัน มันเป็นต้นเป็นลำของมันไปเองแต่อาศัยดูดต้นไม้เป็นอาหารของมัน กิเลสก็เหมือนกันมันเป็นกิเลสของมันเอง มันดูดจิตใจนี้ให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก โดนมันดูดอยู่ตลอดเวลา เอ้า เอาให้มันออกถอดมันออกถอนมันออกจนไม่มีอะไรเหลือแล้วแสนสบาย อยู่ไหนก็อยู่ ความตายก็ว่ากันไปอย่างนั้นแหละ เวลาเป็นอยู่ได้อะไร วันไหนตื่นขึ้นมามองไปเห็นแต่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งเคยมีเคยเป็นอยู่แล้วตั้งกัปตั้งกัลป์ ตั้งแต่เราไม่เกิดมันก็มีอยู่นี้ เราตายไปแล้วก็ยังมีอยู่นี้จะหวังอะไรกับมัน

ไม่มีอะไรวิเศษวิโสโลกอันนี้ ถ้าโลกอันนี้วิเศษวิโสนอกจากธรรมไปแล้ว คนทั้งโลกที่อยู่กันนั้นก็ต้องวิเศษวิโสกันไปมากมายแล้ว นี่ไปที่ไหนมีแต่กองทุกข์ เราเห็นได้อย่างชัด ๆ มองดูก็รู้ ความกดขี่บังคับของกิเลสนี้มันรุนแรงมากภายในจิตใจ มันดึงดูดทำให้ฝืนธรรมไปได้ คือคล้อยตามมัน ถ้าจิตใจอ่อนแอก็คล้อยตามมันไปเรื่อย ๆ มันดูดมันมีกำลังแรง เพราะ

ฉะนั้นจึงต้องสั่งสมกำลังธรรมนี้ให้ดี เอาสติปัญญาต่อสู้กับมัน มันดูดไปทางไหนฉุดลากกลับมา

ฝืนมันอยู่เสมอจึงชื่อว่าต่อสู้กับกิเลส ถ้าคล้อยตามกิเลสไม่เรียกว่าต่อสู้ ถูกมันจูงจมูกเอา ต้องต่อสู้กันเรื่อย ๆ เอาจนกระทั่งกิเลสมันอ่อนลงไป ๆ กำลังของธรรมมากขึ้น ๆ จนกระทั่งได้คุ้ยเขี่ยหาที่นี่มันไม่เห็นตัวอะไรปรากฏขึ้นมา นั่นละที่ว่าสติปัญญาอัตโนมัติดังที่กล่าวไว้ตะกี้นี้ เมื่อไปเจอแล้วก็ เอ้อ ได้งานแล้วที่นี่พูดง่าย ๆ เจอศัตรูแล้วที่นี่ รบกันตะลุมบอนกันเลยไม่มีถอย พอศัตรูล้มระนาวตายไปหมดแล้ว ค้นหาอีกมันอยู่ไหน มันหลบซ่อนอยู่ตรงไหนบ้าง

เพราะฉะนั้นงานของจิตขั้นนี้จึงไม่ว่าง เวลาเจอกิเลสก็ฟาดฟันกับกิเลส เวลากิเลสตัวนี้ดับลงไปแล้ว คุ้ยเขี่ยหา เพราะมันละเอียดนี่กิเลส เลยเป็นงานตลอด คุ้ยเขี่ยหาก็เป็นงาน เจอกิเลสแล้วสู้กับกิเลสก็เป็นงาน จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือแล้วคำว่างานก็หมดปัญหาไป เช่นอย่างกรรมฐานที่ว่านั่น งานของพระกรรมฐานเรานี่พิจารณาให้ตลอดรอดฝั่งทะลุปรุโปร่งไปหมดแล้วก็หมดงาน **วุสิตं พฺรหฺมจริยं** หมดงานแล้วที่นี่ **นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ** กิจอื่นใดจะให้ยิ่งกว่านี้ไปอีกไม่มีแล้ว

หมดความดึงดูดที่นี่ คิดดูซิมันดึงดูดจนกระทั่งถึงจิต ไม่มีอะไรดูดก็ดูดอยู่ในจิต เจ้าของก็ติดเจ้าของเองติดจิตเจ้าของเอง เห็นไหมอำนาจของกิเลสมันดูดขนาดไหน ทีแรกก็ดูดสิ่งนั้นสิ่งนี้ ดูดทางรูปทางเสียงทางกลิ่นทางรสเครื่องสัมผัสถูกต้องเย็นร้อนอ่อนแข็งมันดูดมันดื่มไปหมด เวลาพิจารณากระจายออกไป ๆ คลายไป ๆ เรื่อย ๆ คลายเข้ามา ๆ จนกระทั่งถึงจิตมันยังมาติดจิตอีกมาดูดอยู่ในจิตอีกดูซิ

กิเลสอยู่ในจิต อวิชชาว่าไง มันหมดไม่มีทางไปแล้ว เหลือแต่จิตกับอวิชชาล้วน ๆ ซึ่งอยู่ด้วยกัน มันยังไปติดจนได้เพราะไม่รู้ว่าเป็นอวิชชา มันก็ดูดอยู่นั้นดื่มอยู่นั้น ติดอยู่นั้นหมอบอยู่นั้นไม่รู้ตัว สติปัญญาขั้นนั้นยังเผลอตัวไปได้ คิดดูซิอำนาจของกิเลสมันละเอียดขนาดไหน มันดูดอย่างละเอียด ไม่ได้ดูดแบบกิเลสประเภทต่าง ๆ ละ มันดูดอย่างละเอียดสมกับว่าอวิชชาเป็นจอมแห่งไตรภพ เอาจนกระทั่งอันนั้นแตกกระจายออกไปหมดแล้วไม่มีอะไรดูดที่นี่ หมด จิตไม่ได้ติดจิต ถ้ายังติดจิตอยู่ไม่เรียกว่าหลุด ไม่หลุดจากความดึงดูด ความดึงดูดของโลกยังถึงอยู่ อวิชชาคือโลกว่าไง หมดนั้นแล้วก็หมดความดึงดูด อวกาศของจิตที่นี่ แต่มันไม่ตกเหมือนสกายแล็บ สกายแล็บมันขึ้นไปแล้วตกพินาศฉิบหาย ใครก็กลัวความพินาศฉิบหาย แต่มันก็ลงทะเลยังดีไม่ฟาดหัวคนตึกรามบ้านช่องแหลกกระจายไปเป็นกี่กิโลเมตรก็ไม่รู้แหละถ้ามันลงถูกอย่างนั้นเข้าสกายแล็บน่ะ

เอาให้จริงซีเอาให้กิเลสม้วนเสื่อลงไปเป็นไร ไปถอยทำไม พอมันหมดเครื่องดึงดูดแล้ว นั้นแหละอวกาศของจิต ถ้าเทียบก็ได้ อวกาศของโลกกับอวกาศของจิต หมดความดึงดูดโดยประการทั้งปวง ไม่มีอะไรดูด แม้แต่จิตก็รู้เท่า ไม่มีอะไรอยู่ในนั้นก็ไม่ดูด ดูดจิตของตัวเอง ติดจิตตัวเองก็ไม่ติด สิ่งที่จะให้ติดคือกิเลสที่อยู่ในจิตนั้นจิตจึงได้ติดเจ้าของ ติดจิตติดตัวเองหลงตัวเองถือตัวเอง

พอกิเลสเครื่องหลอกให้ถือหมดไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะถือไม่มีอะไรจะแบกไม่มีอะไรจะหามไม่มีอะไรจะยึด ก็เป็นอวกาศไม่มีอะไรดึงดูด อยู่ในท่ามกลางโลกนี้แหละโลกแห่งขันธ์ โลกแห่งหมู่สัตว์ กว้างออกไปก็โลกแห่งหมู่สัตว์ แคบเข้ามาก็โลกแห่งขันธ์ มันเป็นโลกด้วยกัน มันไม่ดูด อันใดมีอันใดเป็นก็ยิบแย็บ ๆ ตามอาการของมันอยู่เท่านั้น มันก็ไม่รู้ความหมายของมันเอง

รูปร่างกายนี้มันก็ไม่ทราบความหมายของมันว่ามันเป็นกายนะ เราไปใส่ชื่อใส่นามให้มันแล้วก็ไปหลงมันไปยึดมัน เวทนาความสุขความทุกข์ มันก็จริงแสนจริงทุกอย่าง จริงแสนจริงอยู่ตามสภาพของเขา สัญญา สังขาร วิญญาณ ต่างอันต่างจริง พอจิตจริงเสียอย่างเดียวก็จริงหมด จึงทราบว่าทั้งโลกนี้จิตปลอมอันเดียวเท่านั้นทำให้โลกปลอมไปตาม ๆ กันหมด ไปเที่ยวกว้านมาหมด พอรู้เรื่องมันก็ปล่อยของมันไปหมด เหมือนอวกาศ อยู่ที่ไหนถ้าเราจะยกสมมุติขึ้นก็เหมือนอยู่คนเดียวว่างั้น คนเดียวก็หมายถึงความรู้อันเดียวนั้นแหละ ความรู้นี้มันพูดไม่ถูก ใครก็ตามพูดไม่ถูกทั้งนั้นแหละ เจ้าของหากไม่สงสัยแต่นำมาพูดไม่ถูกพูดไม่ได้ ไม่ทราบว่าจะว่าอย่างไร พูดอะไรก็ไม่เหมือนนี่ ทั้ง ๆ ที่ไม่สงสัยแต่มันพูดไม่ถูกจะว่าไง

เอาให้จริงให้จัง สวากขาตธรรมนี้สด ๆ ร้อน ๆ แท้ ๆ มัชฌิมาปฏิปทาสด ๆ ร้อน ๆ เหมาะกับการปราบกิเลสทุกประเภทอยู่ตลอดเวลา เราอย่าไปคิดกาลหน้ากาลหลังว่าศาสนาเรียวแหลม ตัวของเรานี่ตัวเรียวแหลม มันเรียวแหลมจากความพากความเพียรความอุตส่าห์พยายาม มันเรียวแหลมไปหมด แต่กิเลสนั้นไม่มีอะไรใหญ่เท่าตัวมัน ตัวมันใหญ่เต็มโลกเพราะสัตว์โลกยกย่องส่งเสริมมัน

ว่าแต่ศาสนาเรียวแหลม เจ้าของเรียวแหลมจากการประกอบคุณงามความดีเพื่อมรรคผลนิพพานไม่ว่า แน่ะ มันก็ไม่ทันกลมายาของกิเลสซิ แก้กิเลสก็ต้องหาอุบายพลิกกันอย่างนี้ซิ มันเรียวแหลมอะไรเดี๋ยวนี้ แล้วกิเลสมันเรียวแหลมไหมล่ะ ทำไมเรียวแหลมแต่ศาสนา อะไรจะทำให้ศาสนาเรียวแหลม ถ้าไม่ใช่กิเลสไปหลอกว่าศาสนาเรียวแหลม ฟาดหัวผู้มันไปหลอกนั่นซี ฟันหัวมันลงไปซิ ศาสนาจะเรียวแหลมที่ไหนที่นี่

ถ้าศาสนามีกำลังปัญญา สติปัญญามีกำลัง กิเลสมันก็หมอบราบละซิ มันหมอบราบอยู่ที่จิตนี่ มันไม่ไปหมอบราบอยู่ที่กาลโน่นสถานที่นั่น เวล่ำเวลาที่นั่นที่นี่ที่ไหนละ มันหมอบราบอยู่ตรงนี่ตรงที่มีข้าศึกนี่ ข้าศึกหมอบราบอยู่ที่นี่ เอาให้จริงจัง

พูดเท่านั้นแหละ

พูดท้ายเทศน์

ผมพูดไม่เป็น อันนี้มันก็เป็นนิสัยอันหนึ่งของตัวเราเอง เพราะการประกอบความเพียรมันก็เป็นอย่างนี้ นิสัยเวลามาอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อน จะมาพูดอย่างนิ่มนวลอ่อนหวานอย่างนั้นอย่างนี้ผมก็พูดไม่เป็น มันเป็นนิสัยอันนี้ การฝึกทรมานเจ้าของก็เป็นลักษณะเดียวกันนี้

นี่มาสั่งสอนหมู่เพื่อน ดุด่าว่ากล่าวหมู่เพื่อนนี้มันเป็นกระพี้นะ เวลาดุด่าเจ้าของนี้มันเอาจริงเอาจังอย่างนั้น ดุยังไงให้เป็นอย่างนั้นเลย เอาอย่างนี้หนาว่าอย่างงี้เลย เหมือนกับว่าฟันมันจะหักโน่นน่ะ เหมือนกัดฟันจะหัก จะเคลื่อนไปไม่ได้นะว่างั้นเลย พอว่าอย่างนั้นก็เอาตายเข้าว่าเลย ตายก็ตายจริง ๆ มันไม่ถอยเมื่อได้ตั้งจิตลงไปที่ตรงไหนแล้ว เอ้า ตายไม่ตายให้รู้ ไม่รู้เอ้าตายมีเท่านั้น อย่างอื่นไม่มี ให้ออกตามช่องที่เราให้ออกเท่านั้น จะมาออกช่องไม่ให้ออกไม่ได้

คำสัตย์คำจริงนี้ถือที่สุดเหนือชีวิต ตายก็ตาย มันก็เห็นผลนะ เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วเวลามาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน นิสัยเคยอย่างนั้นก็ต้องเอาอย่างนั้นมาสอนนั่นแหละ ครูบาอาจารย์องค์ใดก็ตามท่านที่เคยนิ่มนวลของท่านมาตั้งแต่ดั้งเดิมก็นิ่มนวล การประกอบความพากความเพียรท่านก็คงจะเป็นอย่างนั้น ที่เข้มข้นอย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มั่น อยากให้หมู่เพื่อนได้เห็นเข้มข้นขนาดไหน เวลาไปพบไปเห็นท่านทีแรก โอ๋ย ตัวสั่นนั่นแหละ ตาท่านเหลือบมาพับเท่านั้นมันก็อยากจะหงายไปแล้ว ตาท่านสำคัญมากนะตามีอำนาจด้วย เสียงก็มีอำนาจ พูดออกมานี้แหลมคม ไม่ขนาดนั้นกิเลสก็ไม่หมอบจะว่ายังไง เวลาท่านมาสอนใคร ๆ ท่านก็สอนอย่างนั้น

ผมเคยพยายามสืบเสาะถามเรื่องราวของท่านตั้งแต่ท่านเป็นมาทีแรกเป็นยังไง อู๋ย เก่งกว่านี้หลายเท่า อันนี้อย่าว่าท่านดุท่านด่าเลย ท่านลดลงเยอะ ว่างั้น ผู้ไปอยู่กับท่านแต่ก่อน ๆ เมื่อท่านยังหนุ่มยังแน่นนั้นท่านจริงท่านจังทุกอย่าง พระเณรนี้นิสัยมีท่าไม่ดีท่านไล่หนีเลย เอาจริงเอาจัง เลิกละที่นี่